

BOEKBESPREKINGEN

Bibliografie van Belgische geleerden 1830-1914, 1. Dierenbiologie.

Nationaal Centrum voor de geschiedenis van de wetenschappen, Brussel, 1990. 433 p.

Dit lijvige volume, volledig gepubliceerd in het Frans en in het Nederlands, is het eerste resultaat van een ambitieus project, gestart door het Nationaal Centrum voor de geschiedenis van de wetenschappen. Het heeft tot doel een zo volledig mogelijke bibliografie op te stellen van de voornaamste Belgische natuurwetenschappers, in hoofdzaak werkzaam tussen 1830 en 1914. Het onderzoekswerk werd uitgevoerd door een ploeg historici, tijdelijk tewerkgesteld in het kader van een DAC-project, onder leiding van H. Elkhadem.

Deze bibliografie bevat de lijst van publicaties van 13 geleerden die fundamenteel onderzoek hebben gedaan op het gebied van de dierkunde, waaronder wordt verstaan de biologie met uitzondering van de plantkunde (de merkwaaardige omschrijving "dierenbiologie" in de titel komt niet voor in Van Dale): R. Boddaert, A. Brachet, E. Candeze, F. Chapuis, J. Colbeau, Ph. Dautzenberg, C. De Bruyne, L. De Koninck, L. Dollo, Ch. Firket, J. Fraipont, L. Fredericq en J.F. Heymans. Hoewel dit nergens wordt vermeld, lijkt de alfabetische rangschikking erop te wijzen dat deze dertien namen slechts een eerste gedeelte vormen van de volledige lijst te behandelen dierkundigen. Hoe anders kan men de afwezigheid verklaren van belangrijke figuren als P.J. en E. Van Beneden, F. Plateau, Ed. de Selys-Longchamps e.a.? Een verantwoording van de keuze van deze 13 geleerden wordt trouwens niet gegeven. Merkwaaardig is het bijvoorbeeld een scheikundige en paleontoloog als De Koninck in het gezelschap der dierkundigen terug te vinden, een verwondering die ook, zij het in mindere mate Dollo geldt.

Ook de wijze waarop de bibliografie werd samengesteld, roept meerdere vragen op. Van elke geleerde worden met de grootst mogelijke volledigheid en bibliografische nauwgezetheid alle publikaties opgesomd en genummerd, evenals de door hem gemaakte boekbesprekingen en de "debatten" waarin zijn naam wordt genoemd. Of in deze laatste categorie volledigheid kon worden bereikt, lijkt mij echter zeer onzeker. De opgenomen artikels gaan immers verder dan de acten van congressen en vergaderingen waarop de geleerde aanwezig was, en die

men bijgevolg systematisch zou kunnen terugvinden. Een precieze aanduiding van het "debat" (datum, plaats, context) wordt niet gegeven. Op welke wijze deze rubriek dan wel werd bijeengezocht wordt tot ongenoegen van de gebruiker van deze lijst, weerom nergens uitgelegd.

Evenmin wordt aangegeven hoe men de artikelen van de eigenlijke bibliografie chronologisch heeft geordend. Voor een "definitieve" bibliografie had men hieraan wel meer zorg kunnen besteden. Waarom worden overdrukjes van publicaties bijna altijd vermeld vóór de eigenlijke publicatie, soms zelfs ervan gescheiden door een aantal ongerelateerde nummers? Zo is De Koninck 33 de overdruk van De Koninck 38, maar nergens vindt de lezer hiervan enige aanduiding. Van Fredericq 561 en 564, artikelen opgenomen in het posthume gedenboek *Un pionnier de la physiologie: Léon Fredericq* (Luik, 1953), wordt in tegenstelling tot de praktijk bij de andere artikelen uit hetzelfde gedenboek, niet aangegeven dat het gaat om eerder gepubliceerde teksten, i.c. Fredericq 57 en 68. Men kan zich overigens afvragen welke zin het heeft overdrukjes (en posthume herdrukken) een apart nummer in de bibliografie toe te kennen. Het gaat tenslotte enkel om de overdrukken aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek. Een 'volledige' lijst kan men dit vermoedelijk niet noemen. Het bestaan van deze exemplaren is zeker interessant om te vermelden (overal wordt trouwens de bibliotheeksignatuur van het betreffende werk toegevoegd), maar had men deze niet beter opgenomen als 57a enz.?

Deze bezwaren zullen voor de onderzoeker de waarde van het hier gepubliceerde werk niet echt verminderen, maar het zou toch raadzaam zijn in volgende delen een degelijke inleiding te voorzien waarin de gemaakte overwegingen bij het opstellen van de bibliografie met meer duidelijkheid worden uiteengezet. Wellicht zou men ook een elementaire bibliografie over de betrokken geleerde kunnen toevoegen, zodat de lezer naast de al te korte biografische nota's die nu werden opgenomen, ook een vertrekpunt wordt geboden voor verder spuurwerk. Tenzij men meent zich steeds te kunnen beperken tot die geleerden die tot een academie of universiteit behoorden en die al afdoende in de (soms toch wel verouderde) biografische naslagwerken werden behandeld...

G. Vanpaemel

F. DE NAVE en M. DE SCHEPPER (eds.), **De geneeskunde in de Zuidelijke Nederlanden (1475-1660)** (Publikaties van het Museum Plantin-Moretus en het Stedelijk Prentenkabinet 18). Antwerpen, 1990, 366 p.

Ter gelegenheid van het 32ste Internationaal Congres voor de geschiedenis der geneeskunde, dat van 2 tot 8 september plaatsvond te Antwerpen, werd in het Museum Plantin-Moretus een tentoonstelling georganiseerd omtrent de geneeskunde in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de periode 1475-1660. Er werden niet minder dan 111 medische handschriften en gedrukte werken getoond alsook 17 prenten m.b.t. de geneeskunde. De blikvanger van de tentoonstelling was nochtans de integrale reeks van 45 originele koperplaten, gebruikt voor de illustratie van de Plantijn-editie van Valverdes *Vivae imagines partium corporis humani* (1566), het bekende plagiaat van Vesalius' meesterwerk *Humani corporis fabrica*.

De catalogus van deze tentoonstelling, mooi geïllustreerd en professioneel verzorgd, werd door een groep van veertien historici samengesteld. De eigenlijke catalogus bevat voor elk boek, handschrift of prent de volledige beschrijving van het tentoongestelde object, een korte bespreking, opgave van enige relevante literatuurverwijzingen en een illustratie. De catalogus van de koperplaten, alle in functie van één werk vervaardigd, is uiteraard meer beknopt gehouden, maar is van een eigen inleiding voorzien. Verschillende registers op drukkers en uitgevers, herkomsten, titels van anonieme werken en persoonsnamen maken van deze catalogus een nuttig referentiewerk voor de geschiedenis van ons medisch verleden.

Bij de catalogus werden ook een aantal inleidende teksten opgenomen die een ruwe schets bieden van de geschiedenis van de geneeskunde in onze streken. Deze teksten zijn op de eerste plaats bestemd voor het ruime publiek. De specialist zal hier en daar wel eens geneigd zijn de wenkbrauwen op te halen. Als vulgarisatie zijn ze echter zeer goed leesbaar en zullen ze zeker bijdragen tot een betere appreciatie van de geschiedenis van de geneeskunde bij het museumminnend publiek.

G. Vanpaemel

R. VAN HEE (ed.), **In de voetsporen van Yperman. Heelkunde in Vlaanderen door de eeuwen heen**. Gemeentekrediet, Brussel, 1990. 389 p., ill., bibl., ind. ISBN 90-5066-074-6.

Niet minder dan 23 auteurs, waaronder zowel

artsen als historici, hebben getekend voor dit monumentale overzicht van de geschiedenis van de heelkunde in Vlaanderen. Het is een degelijk gedocumenteerd en zeer informatief standaardwerk, bovendien luxueus uitgegeven, waaraan geen enkele onderzoeker zal kunnen voorbijgaan. Typisch voor dergelijke boeken is wel het gebrek aan eenheid en overzicht (zo gebruikt men een dubbel referentiesysteem, één verwijzend naar noten geplaatst in de marge van de tekst en een ander verwijzend naar noten die men op het einde van elke bijdrage moet opzoeken en daarna nog eens in de algemene bibliografie...). Toch is het geheel handig in het gebruik, o.a. door opname van een naamregister.

Tegelijk verschaft het boek ook een interessant beeld van de huidige stand van onze medische geschiedschrijving. Zo wordt er in het voorwoord terecht op gewezen dat de in dit vakgebied traditionele historische benadering via de biografieën van beroemde namen nu moet worden uitgebreid met de studie van de organisatie van de gezondheidszorg, de evolutie van de opleiding der heekundigen en de technische en instrumentele aspecten van hun medische praktijk. Inderdaad wordt in dit werk een ernstige poging ondernomen deze nieuwe zienswijze te integreren in het verhaal van de medische ontwikkeling, maar zeker niet alle bijdragen slagen daar in. Teveel nog wordt bijvoorbeeld uitgegaan van de toch wel te nuanceren tegenstelling tussen artsen (c.q. heelmeesters) en "charlatans" waarover geen goed woord kan worden gezegd. De meeste auteurs beschouwen het als vanzelfsprekend dat in de geschiedenis voortdurend een tendens aanwezig was om de heelmeesters onder de controle te brengen van de universitaire geneeskunde. Het klinkt ook nogal verouderd Palfijns illegale dissecties van lijken te plaatsen tegenover wat genoemd wordt de "kortzichtige afkeuring van zijn medeburgers" (p. 146).

Sociale aspecten komen over 't algemeen weinig aan bod, met uitzondering van de bijdrage van K. Velle over "Heelkunde en samenleving in de 19e eeuw". Waarom niet meer aandacht voor de praktijk van heelmeesters op het platteland, of in de ziekenhuizen en hospitalen? Het is merkwaardig te lezen dat men het verwonderlijk vindt dat in de woelige zeventiende eeuw, toen zoveel militaire veldtochten onze streken teisterden, de heelkunde toch enkele grote namen heeft weten voort te brengen (p. 142), terwijl het toch precies door die veldtochten kwam dat heelmeesters uit heel Europa in het zog van de legerscharen naar onze streken reisden

en elkaar hier aan het ziekbed der gewonden ontmoetten.

Verder komen ook bepaalde lacunes in het onderzoek naar voor. Een aantal auteurs lijkt zich te hebben beperkt tot het overnemen van informatie uit oudere studies, gedenkboeken of naslagwerken zonder een nieuwe poging te hebben gewaagd deze gegevens uit de eerste hand te controleren of in het licht van de huidige stand van de medische geschiedschrijving opnieuw te interpreteren. Referenties naar hedendaagse studies op dit gebied in het buitenland zijn

dan ook zeer schaars. De nadruk ligt m.i. nog te veel op het bijeenbrengen van "neutrale" informatie : namen, jaartallen, titels. Of dit ook tot enig inzicht leidt in ons medisch verleden, laat ik aan de lezer over om te beoordelen.

Van het verschijnen van dit boek kan de beoefening van de geschiedenis van de geneeskunde in ons land alleen maar voordeel ondervinden. Daarvoor zal men echter de ingeslagen weg moeten blijven volgen wil men de aansluiting met het buitenland realiseren.

G. Vanpaemel